

Напрямок: 1.Українська мова та література
МІФОЛОГЕМА ДЗВОНУ В ПОЕЗІЇ С. ЧЕРКАСЕНКА

Мошноріз М. М.,

викладач

Вінницького національного

технічного університету

У поетичній творчості Спиридона Черкасенка виразно репрезентовано модерні традиції європейської літератури. Як зазначає С. Хороб «лірико-міфологічна лінія символізму, яку творчо розвивали західноєвропейські символісти, найвиразніше проступає на українському модерністському ґрунті» [3, с. 287]. Спільне використання символу дзвону поєднує драматичні твори «Принцеса Мален» Моріса Метерлінка, «Затоплений дзвін» Герхарта Гауптмана та поетичний цикл «Дзвін» Спиридона Черкасенка.

«Сучасні звернення літератури до легендарно-міфологічного матеріалу – це не спроба формальної реконструкції минулого, знання і досвід якого зафіксовані в культурних пам'ятках. Це скоріше намагання по-новому, сучасно пережити, тобто осмислити, це минуле в якісно іншому духовному контексті, знайти і вичленувати глибинні зв'язки і взаємозумовленість віддалених одна від одної епох, змодельовати різність етичних потенціалів, сформовану суперечливою динамікою суспільного прогресу» [1, с. 295]. Тому метою роботи є дослідити особливості актуалізації міфологеми дзвону в поезії С. Черкасенка та її значення в поетичному світі письменника.

Датою створення вірша «Дзвін» дослідниця О. Романиця вважає 1907 рік, що збігається з виходом одноіменного збірника статей В. Левитського, В. Степанківського, Д. Сергієнка та художніх творів В. Винниченка, М. Коцюбинського та С. Черкасенка. У 1914 році С. Черкасенко створив цикл «Дзвін», додавши ще декілька своїх віршів. «Цикл "Дзвін" прагнув пробудити своїх співвітчизників до усвідомлення того, що вони творять своє майбутнє, і що важливо – не проспати його» [2, с. 64].

Використання дзвонів в Україні тісно пов'язано з історією християнства. Численні згадки про дзвони в історичних і етнографічних джерелах, художній

літературі й усній поетичній творчості засвідчують, що вони відіграють важливу роль й у традиційній українській культурі. В українському фольклорі дзвін виконує магічно-охоронну функцію та сприймається як «глас Божий». Тому досить часто дзвони та його різні частини набували антропоморфних рис. До них ставилися як до живих істот, тому досить часто дзвони отримували імена на честь церковних свят або святих. Антропоморфних рис набуває дзвін і в поезії С. Черкасенко: «Мов кутий з міді, / Він стоїть, / І владний зір огнем горить, / Із-під розплющених зінниць / Сіяє блиск нових зірниць. //» [4, с. 107]. Вірш побудований у формі монологу дзвону, що закликає до боротьби, будить від сну. У поезії відображено вплив язичницьких та християнських елементів в українській народній традиції. Образ Божий переплітається з образом сонця. А в поезії дзвін позиціонує себе сином Сонця: «Я Сонця син. Моя мета – / Розбить одвічне Мовчання. / Не схибить дужая рука! //» [4, с. 106]. Простір, у якому існує дзвін стає сакральним. Міфологема дзвону поєднує символіку боротьби світла з темрявою, добра зі злом, спробою людини перемогти зло: «До Сонця злине піснь дзвінка / І вільний гімн предвічній Силі. / Він розітнеться – віщій спів, / Бурхливий крик моєї крові, / І поведе моїх братів / До волі, щастя і любові. //» [4, с. 107].

У поезії автор використовує космогонічний міф, який пов'язаний з ідеєю оновлення світу, про створення в ньому нових людей, які «поведуть своїх братів до волі, щастя і любові». Старий світ, простір якого мав сакральне значення, в якому можна було почути «пісню врочистую Сонця величного», зник у хаосі. На думку автора, повернути божественний спів допоможуть гімни, які є забутим скарбом землі. Для того, щоб розкопати цей скарб, потрібна особлива людина, людина-співець: «Хто той натхненний, що співів гучних / Знову розбудить, мотив зачарований? //» [4, с. 106]. Як і в багатьох релігіях, у поезії звук дзвону символізує божественний голос, що проповідує істину.

У слов'янській міфології є декілька версій створення людини. Автор звертається до поширеного міфу про те, що Бог виліпив людину з тіста або з глини. Цей міф С. Черкасенко модернізує, і описує процес створення людини-співця з металу: «В огнях пекельних мідная руда / Стогнала тяжко в блисках

веселкових, / І потекла огневая вода / Струмком в холодні ями форм готових. //» [4, с. 107]. Для створення дзвону котляр використовує тільки найкращі матеріали: «В огонь укинув все котляр: / І серця кров, і думки жар, / І душу чисту, як кришталь, – / Щоб розбудить німий метал, / Щоб крик той всюди розітнувсь / І в душах кволих відгукнусь, / Щоб спалахнув огонь надій / Бажанням кинутись у бій. //» [4, с. 107].

Міфопростір поезії побудований за принципом бінарних опозицій «верх / низ»: «До верховин!! Не в долинах / Хай задзвонить перший дзвін: / Тісно, душно в хмурих стінах – / Давить мороком низин» [4, с. 108]. Локус верх – це найвищий пік сакральності, до якого прагне довести свій народ дзвін: «Гей напружмо всі сили – / Й на шпилі без вороття!» [4, с. 108].

Бінарна опозиція «верх / низ», що в космічному плані трактується як протиставлення неба і землі, в поезії С. Черкасенка зображена як сакральний (світ верховин) та профанний (світ долини). Міфологема дзвону є тим символом, що могутнім звучанням поєднує ці два світи. У більш загальному значенні дзвін символізує плин часу. Звук дзвону в поезії С. Черкасенка – це сакральний зв'язок минулого, теперішнього та майбутнього. У п'ятій поезії циклу «Знову нічка» міфологема дзвону виступає символом стабільності. Про це яскраво говорить місце знаходження дзвону: «Я – вгорі! Я – на дзвінниці! / Я – на варті», – стережу! / Серце маю я із криці, / Як ударю – розбуджу!» [4, с. 108]. Готовність у будь-який час захищати своїх братів – це вже певний рух до змін.

В основі поезії лежить і бінарна опозиція «свій / чужий», яка реалізується через дуальну опозицію «день / ніч». Автор використовує одвічну боротьбу ночі і дня, що в міфології відбувається між богами світла і темряви, нескінченна боротьба за панування над світом. Міфологема дзвону є вирішальним фактором у перемозі дня над ніччю. Світанок – символ перемоги світла над темрявою, дня над ніччю. Це символ народження нового дня, нового життя: «Сонце сходить ... Гей, до бою! / Гучно вдарю на сполох: / Геть втіче, покине зброю / На шляху страхополох. //» [4, с. 109]. Ніч у міфологічній свідомості представлено як час дії і як опозиція до дня. У поезії ніч асоціюється з темними силами, з ворогами. Ніч страшна вивільненням неконтрольованої енергії хаосу, але дзвін не дає цьому

трапитися: «Чорна ніч пополотніє, / Зло здригнеться, затремтить, / І від жаху заніміє / Лютий ворог в одну мить...//» [4, с. 109].

Отже, можемо стверджувати, що в поезії С. Черкасенка міфологема дзвону є поліфункціональною, вбираючи в себе систему опозицій: «верх / низ», «день / ніч», «свій / чужий», «сакральний / профанний» тощо. Варто зазначити, що міфологема дзвону є символом заклику до боротьби, свободи духу, відродження, єдності українського народу в умовах тогочасної суспільно-історичної дійсності.

Список використаних джерел:

1. Нямцу А. «Літературні міфи» у європейському загальнокультурному контексті / А. Нямцук // Теорія літератури. Компаративістика. Україністика: Зб. наук. праць з нагоди 70-річчя професора Романа Гром'яка. – Тернопіль, 2007. – С. 295–301.
2. Романиця О. Художні особливості поетичного циклу «Дзвін» Спиридона Черкасенка / О. Романиця // Мандрівець. – 2015. – № 4. – С. 64–66.
3. Хороб С. Драматургія Олександра Олеся і Моріса Метерлінка: типологія символістської ідейно-естетичної свідомості / С. Хороб // Теорія літератури. Компаративістика. Україністика: Зб. наук. праць з нагоди 70-річчя професора Романа Гром'яка. – Тернопіль, 2007. – С. 287–294.
4. Черкасенко С. Твори. У 2 т. Т. 1. Поезія. Драматичні твори / С. Ф. Черкасенко; упоряд., авт. передм. та прим. О. Мишанич. – К. : Наук. думка, 1991. – 891 с.